

Monika Frania

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Perspektywy edukacji dziecka w świecie alternatywnych trendów i wyborów

Wprowadzenie

Środowisko zmian to naturalna przestrzeń funkcjonowania człowieka jako jednostki biopsychospołecznej. Zmienność w obszarze społeczno-kulturowym traktowana jest jako jego cecha bezsporna i cały czas istniejąca, a jednocześnie nadal – w perspektywie indywidualnych potocznych analiz – potrafi zaskakiwać. Zmiana kojarzy się z rozwojem. Człowiek zmienia się w toku życia. Alina Dworak pisze, iż każda jednostka ludzka na każdym etapie rozwoju jest inna, ciągle się zmienia pod względem fizycznym, morfologicznym, psychicznym i społecznym; zmiany powodowane są właściwościami biologicznymi jednostki, ale także środowiskiem, w którym ona żyje¹. Z perspektywy antropocentrycznej zmiany mogą mieć więc charakter wewnętrzny – dotyczyć zarówno sfery fizycznej, jak i psychoemocjonalnej człowieka – oraz zewnętrzny, gdy dotyczą otoczenia. Kontekstem niniejszego artykułu będzie właśnie zmiana zachodząca w środowisku życia człowieka – małego dziecka i jego rodziców, a także nauczycieli.

Zmiany społeczne i środowiskowe mogą mieć charakter systemowy, zaplanowany, bądź przeciwnie – mogą być spontaniczne, nieplanowane. Ze względu na tempo zmian można wyróżnić przemiany stopniowe, wolniejsze – ewolucyjne – i nagłe, zdecydowane – rewolucyjne. Jak pisze Sonia Horonziak, „zmiana społeczna zazwyczaj pociąga za sobą

¹ A. Dworak: *Zdrowie jako determinant ludzkiego potencjału*. „Chowanna” 2015, T. 1, s. 151.

zmianę relacji między jednostkami i grupami, prowadzi do transformacji sposobów myślenia, ale również do zmiany sposobów działania w danym czasie”².

Dynamiczne zmiany i gwałtowny rozwój sfery społeczno-kulturowo-technicznej sprzyjają pojawianiu się pewnych trendów, definiowaniu nurtów i rozpoznawaniu mód czy modeli. Czasami wyraźnie dominujące trendy oparte są na sprzecznościach, przeciwnych ideach czy mechanizmach. Bogusław Śliwerski podkreśla, iż „W społeczeństwie otwartym, pluralistycznym występuje wiele sprzeczności”³. W świecie postmodernistycznym, w społeczeństwie pluralistycznym można wyróżnić między innymi trzy następujące kontradycje, o których autor pisze w takich słowach: „Wszyscy oczekują stosunków międzyludzkich opartych na wzajemnym zaufaniu, ale zarazem wolą się samorealizować. Oba cele wzajemnie się wykluczają. [...] Wszyscy chcieliby polegać na czymś fundamentalnym, trwałym, ale nikt nie chce przyczynić się do tego, tylko oczekuje od innych, od partnera, od instytucji owej pewności przekazywanych reguł, zgodnie z którymi mogliby postępować. [...] Wszyscy proszą o rady, ale nikt nie chce rad udzielać, albo dlatego, że jest to trudne, albo z obawy przed konsekwencjami”⁴.

W tak skomplikowanej rzeczywistości usytuowana jest edukacja dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, zarówno ta przebiegająca w środowisku rodzinnym, jak i ta instytucjonalna. Zmiany w znaczeniu węższym dotyczyły w ostatnich kilku latach prawa oświatowego⁵; przyczyniły się do wystąpienia szeregu zjawisk w polskiej szkole i jej praktycznej działalności. Niniejszy artykuł będzie stanowił refleksję nad wybranymi trendami zmian w sferze oświatowej i próbę ukazania zjawisk ultracystycznych, które wpływają na środowisko wychowawcze dziecka w większym stopniu i wychodzą nieco poza ramy systemu oświaty.

Środowisko rodzinne w świecie zmiany

Rodzina to pierwsze środowisko rozwoju dziecka. W tej najmniejszej komórce społecznej człowiek od pierwszych chwil podlega socjalizacji.

² S. Horonziak: *Czas społeczny a zmiana społeczna*. „Pisma Humanistyczne” 2014, nr 12, s. 114.

³ B. Śliwerski: *Nauki o wychowaniu wobec wyzwań postmodernizmu*. „Chowanna” 2003, T. 1, s. 13.

⁴ Ibidem, s. 13–14.

⁵ Dotyczy to w szczególności zmian wprowadzonych w ramach kolejnych reform i przepisów prawnych przewidzianych na lata 2015, 2016, 2017.

To również tutaj rozpoczyna się droga edukacyjna jednostki. Zagadnienia związane z rodziną są szeroko opisane w literaturze przedmiotu z zakresu socjologii, pedagogiki, psychologii. W publicznych debatach publicystycznych coraz częściej ujawniają się jednak wątpliwości dotyczące wielu kwestii⁶, w tym nawet ujęcia definicyjnego rodziny⁷. Rafał Boguszewski podkreśla: „W dobie intensywnych przemian również podstawowa grupa społeczna, jaką jest rodzina, podlega różnorodnym przeobrażeniom. Zmieniają się preferowane oraz realizowane modele życia rodzinnego, przekształceniom ulegają relacje wewnątrzrodzinne, wreszcie samo rozumienie pojęcia rodziny nie jest już tak jednoznaczne jak kiedyś. Wynika to m.in. ze wzrostu liczby rozwodów i separacji, a także liczby rodziców samotnie wychowujących dzieci, opóźniania decyzji matrymonialnych, wstrzymywania się od prokreacji lub całkowitej rezygnacji z posiadania dzieci, wzrostu liczby jednoosobowych gospodarstw domowych oraz coraz większej popularności tzw. związków partnerskich, o których legalizację zabiega część środowisk społecznych”⁸.

Funkcje rodziny, szczególnie w stosunku do dziecka, pozostają w przeważającej części niezmiennie, zadaniem współczesnej rodziny jest jednak wychowywanie dzieci w szerokim kontekście różnorodnych zjawisk i poglądów. Z jednej strony opisywany jest proces homogenizacji, który dotyczy przede wszystkim kultury i życia społecznego, z drugiej w rzeczywistości społecznej obserwować można pewną radykalizację poglądów. Przenikanie się kultur prowadzi do ujednolicenia świadomości społecznej, wymieszania wzorców, to zaś może powodować ujawnienie się nowej warstwy zhomogenizowanej kultury. Odwrotna tendencja prowadzi jednak do wyodrębniania się zamkniętych kulturowo, religijnie i światopoglądowo wąskich grup w ramach jednego społeczeństwa, co z kolei może sprzyjać radykalizacji poglądów, a czasami zachowań.

Zamierzam dokonać analizy kilku wybranych tendencji, z którymi przyszło się mierzyć lub za którymi przyszło podążać współczesnej rodzinie. Przyjrę się także zmianom, które można obserwować w polskiej szkole.

⁶ A. Kwak: *Współczesna rodzina – czy tylko problem struktury zewnętrznej?* W: *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy*. Red. I. Taranowicz, S. Grotowska. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum, 2015.

⁷ Przykładem mogą być dyskusje nad definicją rodziny w kontekście małżeństw osób o orientacji homoseksualnej i adopcji dzieci przez takie osoby lub dyskusje na temat tzw. rodzin patchworkowych.

⁸ R. Boguszewski: *Współczesne znaczenie i rozumienie rodziny w Polsce*. „Zeszyty Naukowe KUL” 2015, nr 4 (59), s. 127.

Wysokie vs niskie nasycenie technologiczne

Szeroko rozumiane media i technologie były obecne w edukacji niemal od początku, to ostatnie pięćdziesięciolecie jest jednak czasem intensyfikacji ich wykorzystania i wzajemnej influencji w najwyższym wymiarze. Rozwój mediów masowych, technologii elektronicznych, a później tzw. nowych mediów spowodował ewolucję środowiska życia jednostki (w tym środowiska edukacyjnego). Granice między poszczególnymi narzędziami technologicznymi powoli się zacierają⁹. Media (rozumiane jako narzędzia) były i są stosowane jako środki wspomagające proces edukacyjny¹⁰ – począwszy od mediów prostych, poprzez złożone urządzenia elektroniczne (na przykład telewizory, projektory, komputery, a obecnie również bardziej zindywidualizowane w użytkowaniu: tablety, smartfony, czytniki e-booków), aż do nowoczesnych gadżetów (na przykład gogle rozszerzonej – AR – czy wirtualnej – VR – rzeczywistości). Mowa tutaj o edukacji zinstytucjonalizowanej w narodowych systemach oświatowych, w szkołach wszystkich szczebli. Wiedza na temat zmian technologicznych znajduje odzwierciedlenie w refleksji Eweliny Kawiak. Jak przyznaje autorka po przeprowadzonych analizach badawczych, „współczesna szkoła powinna jak najczęściej stwarzać uczniom możliwość obcowania z nowoczesną technologią. Uczniowie dorastają w świecie pełnym nowinek technicznych, które ich fascynują i z których chętnie korzystają. Z tego też powodu szkoła nie powinna opierać się wyłącznie na tradycyjnych metodach nauczania, ale powinna [...] sięgać po zdobycze współczesnej techniki”¹¹. Pod uwagę należy tutaj brać także edukację rodzinną i pozaszkolną.

Media rozumiane są również jako nośnik przekazu, komunikatu, a co się z tym wiąże – informacji. Obecnie dostęp do informacji jest bardzo szeroki. Karuzela informacyjna, nadmiar komunikatów to kwestie, które nie mogą być obojętne współczesnemu edukatorowi czy rodzicowi. Rozwój Internetu, mediów opartych na współdzieleniu treści, współpracy i kreowaniu (tzw. *social media*) sprawił, że wachlarz

⁹ C. Yáñez, A. Okada, R. Palau: *New Learning Scenarios for the 21st Century Related to Education, Culture and Technology*. „RUSC. Universities and Knowledge Society Journal” 2015, vol. 12, no. 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.7238/rusc.v12i2.2454>

¹⁰ Zob. np. G. Saunders, F. Oradini, M. Clements: *SMART Teaching in New and Old Classroom*. „IAFOR Journal of Education” 2017, vol. 5, no. 1.

¹¹ E. Kawiak: *Jak nie zniechęcić uczniów do matematyki? Nauczyciel zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej jako osoba wprowadzająca ucznia w świat matematyki*. W: *Doświadczenie zmian w teorii i praktyce pedagogicznej*. Red. J. Skibska, J. Wojciechowska. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2015, s. 158.

dostępnych źródeł wiedzy i informacji znacznie się wzbogacił. Mówi się dziś o kulturze partycypacji, a edukację postrzega się jako proces uczenia się we współpracy.

Kontekst nowych narzędzi i zjawisk oraz wniknięcie nowych mediów opartych na sieciach społecznych i działaniu w grupie w strukturze społecznej przynosi ciągle mikrozmiany w szeroko rozumianej edukacji¹². Pojawia się wiele szans (na przykład dostęp do otwartych zasobów edukacyjnych, wzbogacenie procesu dydaktycznego), ale też wątpliwości (dotyczących na przykład roli nauczyciela/rodzica w procesie nowoczesnego uczenia się jako autorytetu/źródła wiedzy czy dużej wiedzy technologicznej najmłodszych w połączeniu z ich niską świadomością medialną – *media literacy*) i zagrożeń (na przykład uzależnienia medialne, manipulacje informacją)¹³. Zmiany te są w dużej mierze uwarunkowane nastawieniem użytkownika – w tym przypadku rodzica, nauczyciela edukatora i samego podopiecznego – ale w pewnym stopniu nie zależą od uczestników procesów edukacyjnych, a nawet szerzej – społecznych.

W kontekście niniejszych rozważań należałoby zastanowić się nad dwoma sprzecznymi trendami obecnymi coraz szerzej w funkcjonowaniu współczesnych rodzin. Pojęcie wysoko i nisko rozwiniętego technologicznie społeczeństwa można przełożyć na nieco węższe struktury – na takie określenia, jak *high-tech family* i *low-tech family*, oznaczające rodziny, w których nowoczesne technologie i media obecne są w bardzo dużym lub bardzo małym zakresie. Jeszcze kilka dekad temu nisko rozwinięta technologiczna rodzina była identyfikowana z najmniejszą komórką społeczną, której członkowie nie mają dostępu do mediów i nowej techniki z przyczyn niezależnych, na przykład ograniczeń ekonomicznych, braku wiedzy czy tzw. luki społeczno-technicznej. Dzisiaj anglojęzyczne pojęcie *low-tech family* lub *no-tech family*¹⁴ dotyczy rodzin, które zupełnie świadomie podjęły decyzję o ograniczeniu korzystania z technologii przy swobodnym do niej dostępie. Odpowiednikiem anglojęzycznego *low-tech parenting* i *high-tech parenting* byłoby rodzicielstwo wspierane technologiami w stopniu wysokim lub przeciwnie – niskim.

¹² A. Chigona: *Pedagogical Shift in the Twenty-First Century: Preparing Teachers to Teach with New Technologies*. „Africa Education Review” 2015, vol. 12, no. 3.

¹³ Zob. np. D. Graber: *New Media Literacy Education (NMLE): A Developmental Approach*. „Journal of Media Literacy Education” 2012, vol. 4, no. 1.

¹⁴ Jednym z przykładów stron WWW wspierających taką inicjatywę może być Screen Free Parenting – <http://www.screenfreeparenting.com/>.

O stopniu nasycenia mediami i wskaźniku obecności technologii można mówić również w kontekście procesu edukacji. Świadomy wybór intensywnego wdrażania technologii lub unikania jej użycia w uczeniu się, nauczaniu czy wychowaniu jest coraz częściej realny w USA czy w zachodniej i północnej Europie¹⁵. Wcześniej spotykane kombinacje – czyli edukacja w dużym stopniu wspierana technologiami w sali szkolnej wyposażonej w te technologie – w mniejszym lub większym zakresie funkcjonują obok tych, w których instytucja szkoły dysponuje narzędziami medialnymi i technicznymi w każdej klasie, a edukator świadomie dąży do edukacji opartej na nich w niewielkim bądź umiarkowanym stopniu. Nie dzieje się tak z powodu niskich kompetencji technicznych lub medialnych nauczyciela, ale właśnie na skutek jego świadomej decyzji. Rodzice i nauczyciele *low-tech* wspierają działania kreatywne, myślenie twórcze i interakcję między rówieśnikami bez użycia mediów, opierając się na istniejących wcześniej tradycyjnych modelach. W praktyce skutkuje to czasowym ograniczeniem dzieciom lub podopiecznym dostępu do narzędzi medialnych (na przykład telewizora, komputera lub tabletu), preferowaniem edukacji w kontakcie bezpośrednim z nauczycielem i bazowaniem na tradycyjnych źródłach wiedzy. W skrajnych przypadkach jest to całkowity odwrót od technologii¹⁶.

W ramach tego nurtu zaczynają powstawać pewne nowe, acz czerpiące bardzo dużo z tradycji i wcześniejszych wzorców, instytucje, w których podejmuje się próbę powrotu do korzeni w eksplorowaniu właściwej ścieżki wychowania (na przykład przedszkola leśne¹⁷). Przeciwnieństwem tego trendu jest tworzenie instytucji implementujących nowe technologie do procesu wychowania od najmłodszych lat (na przykład przedszkola z nauką programowania dla małych dzieci¹⁸). Można się domyślać, że takowe instytucje cieszą się największym za-

¹⁵ Według doniesień medialnych, Steve Jobs, współtwórca jednej z najbardziej znanych firm w branży IT – Apple, był rodzicem zaliczanym do grupy *low-tech parents*. N. Bilton: *Steve Jobs was a Low-Tech Parent*. „New York Times”, 11.09.2014. <https://www.nytimes.com/2014/09/11/fashion/steve-jobs-apple-was-a-low-tech-parent.html> [31.07.2017].

¹⁶ Zob. choćby przykłady zasad ruchu *Slow-Tech Parenting: Is Slow Tech Parenting for Your Family?* Familytech. <http://familytech.com/is-slow-tech-parenting-for-your-family/> [31.07.2017]; lub tekst: *The Benefits of Low-Tech Parenting*. <https://www.c2educate.com/blog/the-benefits-of-low-tech-parenting/> [31.07.2017].

¹⁷ Na przykład placówka Leśne Przedszkole w Warszawie – Przedszkole Leśne. <http://www.przedszkole-lesne.pl/> [31.07.2017].

¹⁸ Na przykład przedszkole Mali Giganci – placówka o profilu matematycznym z elementami kodowania, mieszczące się w Siemianowicach Śląskich – Mali Giganci. Przedszkole i żłobek. <http://maligiganci.pl/> [31.07.2017].

interesowaniem wśród rodziców *high-tech*, którzy aktywność rodzicielską wspierają technologiami w dużym zakresie. W edukacji instytucjonalnej wysoko rozwiniętej technologicznie obecne są takie idee, jak *Bring Your Own Device* (przynies swój własny sprzęt do szkoły/przedszkola)¹⁹. Opierający się na tym pomysłe edukatorzy promują przynoszenie własnych przenośnych narzędzi lub urządzeń typu tablet lub smartfon do instytucji oświatowych i wykorzystywanie tych urządzeń w procesie dydaktycznym. W takim środowisku popularna będzie edukacja mobilna, wykorzystująca urządzenia i gadżety przenośne. Tomasz Huk wykazuje w swoich badaniach przeprowadzonych wśród nauczycieli z kilku polskich województw, iż nauczyciele dostrzegają zarówno wady, jak i zalety edukacji mobilnej, model ten jednak – jak konkluduje autor – na większą skalę nie jest popularny w polskiej szkole²⁰. Być może trend zmieni się w kolejnych latach.

Korzystanie z nowych technologii nie jest oczywiście w sprzeczności z celami, jakie stawia sobie edukacja, którą zakwalifikowalibyśmy jako tzw. *low-tech*. Chociaż promowanie kreatywnego rozwiązywania problemów i działanie we współpracy będą w edukacji *high-tech* również bardzo istotne, droga w modelu zdominowanym przez technologie, którą będzie kroczył podopieczny, jest inna niż droga ucznia w edukacji w nurcie *low-tech*.

Szybki vs wolny styl życia

Kolejną osią trendów, której warto się przyjrzeć, jest przeciwstawienie trendu dotyczącego funkcjonowania w stylu *slow* i *fast*, czyli powoli i szybko. Pojęcie *fast life* związane jest z kulturą, ale również ze stylem życia – w pędzie, stale do przodu. Szczegółowo analizujący to zjawisko Zbyszko Melosik definiuje społeczeństwo konsumpcji oraz opisującą je metaforę „kultura instant”, której cechą jest nawyk i konieczność życia w natychmiastowości, w danym momencie, błyskawicznie²¹. Jak zauważa, symbolem tego typu życia jest triada: *fast food*, *fast sex*, *fast car*. *Fast food* to forma skondensowanej przyjemności i zaspokajania potrzeb w trybie natychmiastowym; *fast sex* – natychmiastowa satysfakcja seksualna bez tworzenia głębszych więzi międzyludzkich, na-

¹⁹ Y. Song: „Bring Your Own Device (BYOD)” for Seamless Science Inquiry in a Primary School. „Computers&Education” 2014, vol. 74.

²⁰ T. Huk: *Opportunities and Risks of the Use of the Mobile Phone in the Process of Education*. „The New Educational Review” 2012, no. 4.

²¹ Z. Melosik: *Edukacja, młodzież i kultura współczesna. Kilka uwag o teorii i praktyce pedagogicznej*. „Chowanna” 2003, T. 1.

tomiast *fast car* symbolizuje kurczenie się przestrzeni, czyli możliwość szybkich podróży na duże odległości czy komunikacji zapośredniczonej, w której nowe technologie łączą ludzi z odległych zakątków²². Tak właśnie może być charakteryzowane życie w pędzie, „życie do przodu”, *fast life*.

Idee procesów błyskawicznych z natychmiastowymi efektami są również obecne w edukacji – szczególnie w obrębie tych grup społecznych, które preferują szybkie życie. W gospodarce rynkowej, w której jednostka powinna korzystać ze zdobytej wiedzy wybiórczo i pospiesznie, również uczenie się polega na odtwórczym i adaptacyjnym segmentowaniu wiedzy, rozszerzaniu repertuaru kwalifikacji i opanowywaniu nowych technik działania. Równie ważne jest jednak zapominanie i ciągle dostosowywanie się do nowego²³. W obliczu ogromnej konkurencji i wyścigu szczurów liczy się dokonywanie właściwych wyborów już od najmłodszych lat – najpierw placówki przedszkolnej (często z bogatą ofertą zajęć dodatkowych), w której o miejsca rodzice są w stanie walczyć od chwili, gdy dziecko przyjdzie na świat; później szkoły, w której liczą się punkty i procenty – osiągnięcia możliwe do zmierzenia i poddania analizom statystycznym; następnie pracy, w której trzeba realizować złożone plany sprzedażowe itp., a po drodze zdobywać wszystkie możliwe certyfikaty. Taka wizja może być symbolem życia typu *fast* – bez zbędnego namysłu i czasu na redefinicję znaczeń i ocenę otaczającego świata.

Na przeciwnym krańcu osi znajduje się trend określany jako *slow life*, zyskujący na popularności, choć nie tak szeroko opisany w literaturze naukowej dyskutującej ponowoczesność, to jednak intensywnie obecny w dostępnych powszechnie poradnikach coachingowych. Styl funkcjonowania typu *slow* to życie uważne, skupione, nastawione na czerpanie przyjemności i korzyści w sposób powolny. Również tutaj można znaleźć kilka symboli, na przykład *slow food*, *slow tourism* czy *cittaslow*. Jak wskazuje Małgorzata Wiśniewska, wzrost popularności cywilizacji typu *fast* łączy się z dużym zainteresowaniem również jej przeciwieństwem – życiem w duchu *slow*. Rośnie przy tym świadomość konsumencka oraz chęć powrotu do korzeni i tożsamości kulturowej²⁴. Zasady *slow food* mówią o tym, że przygotowywaniu posiłków nie powinien towarzyszyć pośpiech, składniki powinny być zdrowe, ekologicz-

²² Ibidem.

²³ R. Kałużny: *Kształcenie dorosłych w dobie płynnej ponowoczesności*. „Edukacja Dorosłych” 2013, nr 1.

²⁴ M. Wiśniewska: *Żywność, życie i turystyka w stylu „slow”*. „Zarządzanie i Finanse” 2012, nr 3, cz. 2.

ne, odżywcze i starannie wyselekcjonowane²⁵. Kolejny symbol życia uważnego, czyli *slow tourism*, to zrównoważona turystyka, biorąca pod uwagę aspekt ekonomiczny, ekologiczny i społeczny, inaczej: turystyka odpowiedzialna. Ma ona na celu zwolnienie tempa, działania odkrywczego dotyczące odwiedzanego miejsca poprzez całkowite zanurzenie się w kulturze środowiska lokalnego i integrację z nim; jednocześnie ten rodzaj uważności wiąże się z możliwością lepszego poznania samego siebie (aspekt psychologiczny, filozoficzny). Trend ten ma charakter proekologiczny i prośrodowiskowy²⁶. *Cittaslow* to z kolei sieć miast dobrego życia, miast na pozór zatrzymanych w czasie; kładzie się w nich nacisk na dziedzictwo kulturowe i kulinarne, wartościowy krajobraz, elementy wiejskie, lokalną kulturę i język²⁷. W miejscowościach sieci *cittaslow* sięga się do korzeni, do natury.

Trend związany z promocją uważnego życia przekłada się na wiele sfer ludzkiego funkcjonowania, w tym sferę edukacyjną. Rodzice stawiający na wolniejsze, uważniejsze doświadczanie życia wybiorą rozwiązania i idee oświatowe bliższe temu trendowi, czyli na przykład instytucje edukacji alternatywnej, bliżej natury czy poszukiwania własnego „ja”.

Globalność vs lokalność

Na krańcach jednej osi można również umieścić funkcjonowanie w dwóch wymiarach: z jednej strony lokalnym, z drugiej – globalnym. Aspekty te nie leżą jednak z sobą w sprzeczności, raczej wzajemnie na siebie oddziałują i się uzupełniają.

Andrzej Majer zauważa, iż „immanentną cechą globalizacji jest partycypowanie w lokalnych układach, dlatego oba te wymiary wymagają wspólnego traktowania, opisu i interpretacji. Są to, z jednej strony, domeny koherentne niczym Yin i Yang, według tradycji chińskiej podstawowe pierwiastki siły, tworzące całą rzeczywistość, decydujące o jej trwaniu i o dokonującej się w niej nieustannie zmianie. Z drugiej strony globalizacja rzuca cień, oddziałuje silnie na lokalne układy”²⁸.

²⁵ Ibidem.

²⁶ M. Burmecha-Olszowy: *Slow tourism – cechy i funkcje nowego nurtu w turystyce*. „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2014, nr 45.

²⁷ K. Mazur-Belzyt: *Współczesne podstawy rozwoju małych miast na przykładzie sieci miast Cittaslow*. „Problemy Rozwoju Miast” 2014, [nr] 3.

²⁸ A. Majer: *Lokalność w cieniu globalizacji*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” [Sectio I] 2011, vol. 36, nr 2. DOI: 10.2478/v10225-012-0011-8, s. 27.

Współczesna rodzina wychowuje dziecko w świecie kultury (a często popkultury), w którym promuje się silnie również to, co globalne. Pojęcie „globalna wioska” już dawno z rozważań publicystycznych trafiło do literatury naukowej, aby ponownie zaistnieć w dyskursie społecznym. Jednocześnie pojęcie „globalizacja” jest terminem bardzo złożonym, trudnym do jednoznacznego zdefiniowania i obejmującym wiele aspektów ludzkiego życia²⁹. Świat kurczy się, kultury i religie zbliżają się do siebie, co niesie wiele konsekwencji. „Międzykulturowość”, „wielokulturowość” to dziś pojęcia realnie obecne w działaniach instytucji edukacyjnych.

Bartłomiej Kaczmarek pisze: „Myśląc o współczesnym świecie, niemal w każdej dziedzinie życia napotkać można bardziej lub mniej dostrzegalny ślad zjawiska globalizacji. Nieustanna i natychmiastowa wymiana informacji, przenikanie się kultur, możliwość podróżowania w dowolne zakątki Ziemi, umiędzynarodowienie przedsięwzięć, programy wymiany studenckiej, kulturalnej etc. – wszystko to stało się oczywistością, nieodłącznym elementem codzienności. Szczególnie w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat proces globalizacji miał niepodważalny wpływ na sposób funkcjonowania jednostek, grup społecznych, organizacji, państw i w efekcie – całego świata”³⁰. Dla współczesnej młodzieży, a w perspektywie również dla dzisiejszych dzieci nie ma już granic – funkcjonowanie w grupach rówieśniczych może odbywać się w gronie międzynarodowym dzięki realnym spotkaniom (na przykład wyjazdy w ramach programu Erasmus) lub wirtualnym (na przykład międzynarodowe grono znajomych w portalach społecznościowych typu Facebook). Edukacja na różnych poziomach może odbywać się w wielu miejscach na świecie, nie ma konieczności pobierania edukacji w kraju ojczystym. Tożsamość definiowana bywa nie przez naród, do którego się przynależy, często spojrzenie jest szersze – europejskie lub nawet globalne. Literatura, sztuka, towary, źródła wiedzy dzisiaj mają charakter międzynarodowy. Przyczyniają się do tego również wcześniej wspomniane nowoczesne media i technologie.

Silny jest również nurt promujący lokalność – tradycje wąskich grup i środowisk lokalnych. Myślenie regionalne, sięgające do historii danego regionu ponownie zyskuje na znaczeniu. „Zwrot w stronę tradycyjnych symboli, zwyczajów, wyobrażeń i zachowań może tworzyć istotną tendencję, szczególnie wówczas, gdy świat wokół modernizuje się zbyt szybko. Oznaki tego zwrotu można zauważyć na licznych społecznych polach: w gospodarce, polityce, ruchach środowiskowych, wartościach

²⁹ B. K a c z m a r e k: *Ekonomiczne i społeczne następstwa globalizacji*. „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2014, vol. 17, nr 1, s. 35.

³⁰ Ibidem.

kulturalnych itd. Zazwyczaj jest to wyraz wzmocnienia lub ożywienia tożsamości kulturalnych i tradycji opartych na elementach etnicznych, społecznych lub religijnych³¹. Wszystkie te zjawiska, w tym podkreślanie wartości wspólnot lokalnych i regionalnych, bywają nazywane renesansem regionalizmu³².

Wychowanie rodzinne nowoczesnego obywatela zatem to dzisiaj balansowanie między tym, co globalne, a tym, co lokalne; między szerszą i węższą perspektywą, gdyż najpierw dziecko, a później młody człowiek funkcjonuje jednocześnie w wielu wymiarach. Nie jest to sprzeczne, ale komplementarne.

Refleksja końcowa

Funkcjonowanie społeczne w świecie skrajności, trend polaryzacji idei to nienowe zjawiska. Błędem byłoby postrzeganie obecnych czasów jako wyjątkowych w tym wymiarze. Zarówno rozwój technologii, jak i mieszanie się kultur oraz poglądów powodują jednak, że obserwowane zmiany wydają się obecnie wyjątkowo dynamiczne. To stawia przed badaczem zjawisk społecznych, w tym edukacji, bardzo duże wyzwania. „Zmieniająca się rzeczywistość społeczna, kulturowa i edukacyjna stanowi trudny przedmiot badań. Z powodu stale dokonujących się przeobrażeń, powstających i zanikających zjawisk nasza wiedza o poddanych eksploracji procesach szybko się dezaktualizuje. To skłania badaczy do podejmowania szybkich, krótkich, ale intensywnych badań zarówno ilościowych, jak i jakościowych, a także do aktywnego percypowania szybko przebiegających, często ulotnych zjawisk”³³.

Niniejszy artykuł nie ma charakteru badawczego, jest raczej próbą refleksji, esejem naukowym. Nakreśliłam subiektywnie wybrane trendy i zjawiska, w których obliczu wyboru stoją rodzic czy edukator. Obecność tych trendów pokazuje, że w wielu przypadkach wybór ten bywa radykalny. Być może na osi decyzji bardziej korzystny byłby wybór poglądu bliżej środka osi. Media i nowe technologie istnieją i tego nic nie zmieni – całkowite odcięcie od nich dzieci może powodować

³¹ A. Majer: *Lokalność w cieniu globalizacji...*, s. 38–39.

³² M. Kranz - Szurek: *Kultura lokalna a globalizacja kulturowa – próba oceny zjawiska*. „Rocznik Nauk Społecznych” 2012, T. 4, nr 2.

³³ S. Juszczyk: *Polska rzeczywistość edukacyjna w sytuacji zmiany społecznej*. W: *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna w sytuacji zmiany społecznej, kulturowej, oświatowej*. Studia – rozprawy – praktyka. Red. S. Juszczyk, M. Kisiel, A. Budniak. Katowice: Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów, 2011, s. 16.

u nich pewne deficyty w funkcjonowaniu społecznym. Całkowita technicyzacja procesu uczenia się i nauczania powoduje jednak zatracenie podmiotowości tego procesu i zaburzenie relacji pomiędzy jego uczestnikami. Znalezienie balansu między natychmiastowością i błyskawicznością a życiem uważnym wydaje się koniecznością; jednocześnie ów środek powinien zawierać w sobie pierwiastki komplementarne – to, co globalne, i to, co lokalne. Połączenie tych elementów jest ideałem, do którego przyszło dążyć współczesnemu człowiekowi, a jednocześnie stanowi punkt wyjścia współczesnego ideału wychowania. Wolność, której doświadczamy, daje nam jednak możliwość decydowania o proporcjach poszczególnych elementów.

Bibliografia

- The Benefits of Low-Tech Parenting*. <https://www.c2educate.com/blog/the-benefits-of-low-tech-parenting/> [31.07.2017].
- Bilton N.: *Steve Jobs was a Low-Tech Parent*. „New York Times”, 11.09.2014. <https://www.nytimes.com/2014/09/11/fashion/steve-jobs-apple-was-a-low-tech-parent.html> [31.07.2017].
- Boguszewski R.: *Współczesne znaczenie i rozumienie rodziny w Polsce*. „Zeszyty Naukowe KUL” 2015, nr 4 (59).
- Burmecha-Olszowy M.: *Slow tourism – cechy i funkcje nowego nurtu w turystyce*. „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2014, nr 45.
- Chigona A.: *Pedagogical Shift in the Twenty-First Century: Preparing Teachers to Teach with New Technologies*. „Africa Education Review” 2015, vol. 12, no. 3.
- Dworak A.: *Zdrowie jako determinant ludzkiego potencjału*. „Chowania” 2015, T. 1.
- Graber D.: *New Media Literacy Education (NMLE): A Developmental Approach*. „Journal of Media Literacy Education” 2012, vol. 4, no. 1.
- Horonziak S.: *Czas społeczny a zmiana społeczna*. „Pisma Humanistyczne” 2014, nr 12.
- Huk T.: *Opportunities and Risks of the Use of the Mobile Phone in the Process of Education*. „The New Educational Review” 2012, no. 4.
- Is Slow Tech Parenting for Your Family?* Familytech. <http://familytech.com/is-slow-tech-parenting-for-your-family/> [31.07.2017].
- Juszczyk S.: *Polska rzeczywistość edukacyjna w sytuacji zmiany społecznej*. W: *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna w sytuacji zmiany społecznej, kulturowej, oświatowej*. Studia – rozprawy – praktyka. Red. S. Juszczyk, M. Kisiel, A. Budniak. Katowice: Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów, 2011.

- Kaczmarek B.: *Ekonomiczne i społeczne następstwa globalizacji*. „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2014, vol. 17, nr 1.
- Kałużny R.: *Kształcenie dorosłych w dobie płynnej ponowoczesności*. „Edukacja Dorosłych” 2013, nr 1.
- Kawia E.: *Jak nie zniechęcić uczniów do matematyki? Nauczyciel zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej jako osoba wprowadzająca ucznia w świat matematyki*. W: *Doświadczenie zmian w teorii i praktyce pedagogicznej*. Red. J. Skibska, J. Wojciechowska. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2015.
- Kranz-Szurek M.: *Kultura lokalna a globalizacja kulturowa – próba oceny zjawiska*. „Rocznik Nauk Społecznych” 2012, T. 4, nr 2.
- Kwak A.: *Współczesna rodzina – czy tylko problem struktury zewnętrznej?* W: *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy*. Red. I. Taranowicz, S. Grotowska. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum, 2015.
- Majer A.: *Lokalność w cieniu globalizacji*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” [Sectio I] 2011, vol. 36, nr 2. DOI: 10.2478/v10225-012-0011-8
- Mali Giganci. Przedszkole i żłobek. <http://maligiganci.pl/> [31.07.2017].
- Mazur-Belzyt K.: *Współczesne podstawy rozwoju małych miast na przykładzie sieci miast Cittaslow*. „Problemy Rozwoju Miast” 2014, [nr] 3.
- Melosik Z.: *Edukacja, młodzież i kultura współczesna. Kilka uwag o teorii i praktyce pedagogicznej*. „Chowanna” 2003, T. 1.
- Przedszkole Leśne. <http://www.przedszkole-lesne.pl/> [31.07.2017].
- Sauders G., Oradini F., Clements M.: *SMART Teaching in New and Old Classroom*. „IAFOR Journal of Education” 2017, vol. 5, no. 1.
- Screen Free Parenting. <http://www.screenfreeparenting.com/> [31.07.2017].
- Song Y.: „Bring Your Own Device (BYOD)” for Seamless Science Inquiry in a Primary School. „Computers&Education” 2014, vol. 74.
- Śliwerski B.: *Nauki o wychowaniu wobec wyzwań postmodernizmu*. „Chowanna” 2003, T. 1.
- Wiśniewska M.: *Żywność, życie i turystyka w stylu „slow”*. „Zarządzanie i Finanse” 2012, nr 3, cz. 2.
- Yáñez C., Okada A., Palau R.: *New Learning Scenarios for the 21st Century Related to Education, Culture and Technology*. „RUSC. Universities and Knowledge Society Journal” 2015, vol. 12, no. 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.7238/rusc.v12i2.2454>

Monika Frania

The Prospects of Child Education in the World of Alternative Choices and Trends

Summary: The article is a reflection on selected trends that can significantly affect the education and functioning of a child in a family and school environment. The presented examples of alternative ideas and challenges that modern families are coping with are: high-tech parenting vs low-tech parenting, fast life and slow life, as well as elements of global and local ideas. These phenomena are perceived as opposed to each other at two extremes of the axis – contradictory or complementary. In addition, the author mentions aspects of changes in the learning and teaching process caused by the use of the media and new technologies.

Key words: education, family, contradictions, development environment

Monika Frania

Die Bildung eines Kindes in der Welt der alternativen Trends

Zusammenfassung: Der Artikel handelt von ausgewählten Trends, die einen deutlichen Einfluss auf Erziehung eines Kindes und auf dessen Funktionieren im Familien- und Schulkreis haben. Als Beispiele der alternativen Ideen und Herausforderungen, mit denen sich die gegenwärtige Familie messen muss, wurden sowohl high-tech parenting vs. low-tech parenting, als auch *fast life* und *slow life*, so wie Elemente der Globalisierung und Regionalität erwähnt. Solche Phänomene werden oft widersprüchlich oder kohärent wahrgenommen. Darüber hinaus wirft die Verfasserin das Problem der Änderungen im Lern- und Lehrprozess als Ergebnis der Verwendung von Medien und neuen Technologien auf.

Schlüsselwörter: Bildung u. Erziehung, Familie, Widersprüche, Kontext der menschlichen Entwicklung